

Varga Krisztián

„Családbarát” államvédelem **Dokumentumok Veszprémi Imre és társa vizsgálati dossziéjából**

Ma már szinte elképzelhetetlen, de nem egészen 60 évvel ezelőtt volt olyan jogszabály, mely nem egy bűncselekményt elkövetett személy, hanem kifejezetten a hozzátartozója megbüntetéséről intézkedett. A törvényerejű rendelet kimondta, hogy a szökést és hazaárulást elkövető illető hozzátartozóját akkor is meg kell büntetni, ha az nem tudott sem a bűncselekmény elkövetéséről, sem annak előkészületéről. Az egyértelműen elrettentésnek szánt rendelkezés lehetővé tette, hogy a totalitárius állam durván beavatkozzon a társadalom mindennapjaiba, sőt az el nem követett cselekményért családok tucatjait hurcoltassa meg. A törvény megalkotásának mélyen gyökerező politikai okai között a második világháború utáni magyar történelem eseményeit kell keresnünk.

Magyarország 1948-tól a mind jobban kiéleződő hidegháborús konfliktus közepében találta magát. Az USA által dominált Nyugat és a Szovjetunió megszállta Kelet közötti politikai és ideológiai szembenállás magában hordozta egy nyílt katonai konfliktus lehetőségét. 1948-ban azonban magában a „szocializmust építő népek táborában” is komoly feszültségek keletkeztek, amikor Jugoszlávia – megőrizve függetlenségét és szuverenitását – nem vetette alá magát Sztálin akaratának. Déli szomszédunkkal az addig barátinak mondható viszony a Kommunista és Munkáspártok Tájékoztató Irodájának (Kominform) 1948. júniusi bukaresti ülése után szakadt meg, mikor a sztálini vezetésű Szovjetunió Kommunista Pártjának kezdeményezésére kizárták a Tito vezette Jugoszláv Kommunista Pártot, és ezzel Jugoszláviát is a „testvérpártok” illetve a „népi demokráciák” közösségéből. A két „népvezér” kölcsönös kiátkozása valóságos eretneküldözést váltott ki szinte mindegyik kelet-közép európai kommunista párt vezetésében. Magyarországon a belügyi, majd külügyi tárca birtokosát, Rajk Lászlót, mint „titoista kémét” az „imperialisták láncos kutyájának ügynökét” egy nyilvános koncepció perben halálra ítélték, majd 1949 végén kivégezték.

A sztálinizmus magyarországi adaptációjának egyik mérföldkövét jelentő Rajk-perben a jugoszláv külön utas politika is – szimbolikusan – a vádlottak padjára került. A politikai propaganda, illetve a koncepció perekben megnyilvánuló „szocialista hazafias szellem” teljes politikai, katonai és ideológiai szembenállást eredményezett Magyarország és Jugoszlávia között. Hermetikusan lezárták a két ország közötti határt és szigorú szankciókat léptettek életbe a tiltott határátlépőkkel és disszidensekkel szemben. A jugoszláv politikai vezetés éppúgy potenciális ellenségnek tekintett minden magyar nemzetiségű személyt, mint ahogy a magyar fél is etnikai-nemzetiségi alapon diszkriminálta az ország délszláv lakosságát. Emellett a Rákosi-rendszer totalitárius politikája minden Jugoszláviából érkezett menekültet „gyanús” személynek, illetve a jugoszláv állambiztonság (UDB: Államvédelmi Igazgatóság) beszivárgó ügynökének tartott. A Magyarországon élő jugoszláv állampolgárokat (szerbeket, horvátokat, szlovéneket stb., de köztük sok magyar nemzetiségűt is) internálták politikai szempontból kifogás alá eső származásuk miatt.

Az 1950-es évek elején tetőző „kémhisztéria” konkrét adminisztratív intézkedésekben is megnyilvánult. A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége (MDP KV) Titkárságának 1950. április 12-i ülésén döntés született a déli határvidék magyar oldalán 15 km-es mélységben, mintegy 9000 km² területen felállítandó határsáv létrehozásáról.¹ Ezt követően – a Szeged melletti Zákányszéken történt gyilkosságot² ürügyként felhasználva – a legmagasabb szinten határoztak arról, hogy a rendszer által „megbízhatatlannak” titulált társadalmi csoportokat (volt csendőrök, katonatisztek, kulákok, a volt polgári középosztály tagjai, délszláv nemzetiségű személyek stb.) a felállított határsávból kitelepítsék. Ezeket az embereket az ország belsejébe (pl. Hortobágy, Dombrád) internálták és helyükre fegyveres alakulatokat és „rendszerhű” személyeket vezényeltek. A határsávra vonatkozó, 1950. július 1-jén életbe lépett rendszabályok csak részben tudták megakadályozni a sorozatos disszidálásokat, melyet a lakosság üldöztetése és elkeseredettsége egyaránt táplált.³

A déli határsávban különböző kényszerintézkedéseket foganatosító Államvédelmi Hatóság (ÁVH) – kvázi minisztériumként – magába integrálta az 1950-ig a Honvédelmi Minisztériumhoz tartozó Honvéd Határőrséget.⁴ A Határőrség átszervezésére, államvédelmi integrációjának szükségességére nem utolsó sorban a Jugoszláviával megromlott viszony miatt került sor. Az országvédelmi és határrendészeti feladatokat egyaránt ellátó egyenruhás karhatalmi alakulat állománya jórészt sorozott kiskatonákból állt. (A paroli színéről kapta az ún. zöld ávo elnevezést.) Az ÁVH római számokkal jelölt főosztályi struktúrájában a Határőrség nem számított önálló fegyvernemnek, hanem a IV. (karhatalmi) Főosztály keretein belül helyezkedett el, melyhez a teljes határrendészeti irányításon kívül a különleges feladatokat és az állambiztonság fegyveres védelmét ellátó Belső Karhatalom (kék ávo) is tartozott. A fegyveres testületek (Néphadsereg, Határőrség, Belső Karhatalom, Államrendőrség) állambiztonsági ellenőrzését, személyi állományának védelmét az ÁVH II. (katonai elhárító) Főosztálya végezte, mely hálózati-operatív és nyílt nyomozati tevékenységet egyaránt folytatott.⁵

Az erőteljes létszámfejlesztés következtében a Határőrség személyi állománya 1952 elejére elérte a több mint 20.000 főt.⁶ Ez a mennyiségi tényező azonban a határvédelem területén nem párosult kellő hatékonysággal, mivel mind a sorozott állomány, mind a tiszti kar fegyelmi helyzete igen labilnak volt mondható. Ennek oka egyrészt az erőltetett fejlesztésekben és az állandó áthelyezésekben keresendő. Az ÁVH kötelékébe tartozó Határőrség kényszerintézkedéseinek végrehajtása sorozatos súrlódásokhoz vezetett a lakosság különböző rétegeivel, ami negatívan hatott a fegyveres testület tekintélyére és a helyi pártszervekkel való együttműködést is megnehezítette. A túlkapások és a főleg délszláv nemzetiségűeket sújtó atrocitások mellett megfigyelhető volt a lakosság és a kiskatonák közti rokonszenv kialakulása is, amit az illetékes pártszervek – „kuláthatásként” értékelve – szintén nem néztek jó szemmel.⁷

A déli határsávban szolgálatot teljesítő határőröknek nap mint nap szembe kellett nézniük a hidegháborús konfliktus szülte félelemérzettel, amihez nagyban hozzájárult, hogy az államvédelmi-katonai elhárító szervek fokozott mértékben ellenőrzésük alá vonták a Határőrségben szolgálatot teljesítő kiskatonákat. Az 1950-es évek politikai paranoiája miatt sokaknak még mindig elviselhetőbbnek tűnt a határ túloldalának „reményt keltő ismeretlensége”, mint az országban uralkodó fullasztó politikai légkör. A gyakori szökések arra késztették a döntéshozókat, hogy határozott és kemény eszközökkel szankcionálják a gyakorivá váló dezertálásokat.

A párt- és állami vezetés legszűkebb köre a szökések és hazaárulások megakadályozását a Szovjetunió jogrendszeréből átvett jogszabály, az 1950. évi 26. törvényerejű rendelet megalkotásától és annak következetes végrehajtásától várta. A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa (NET) 1950. június 30-án tartott ülésén elfogadott rendelet jellemző példája volt a Rákosi-korszak embertelen jogalkotásának. A rendeletet már a megalkotása pillanatában titkosították, így hivatalosan soha nem hirdették ki. (A Magyar Közlönyben 1950. július 30-án közzétett NET 26. számú rendelete ehelyett, nyilvánosan a Magyar Nemzeti Bankról szólt.) Az „ország területének elhagyására vonatkozó büntetőrendelkezések kiegészítéséről” szóló törvényerejű rendelet kimondta, hogy „a katonai büntetőbírászkodás alá tartozó az a személy (a Néphadsereg, az Államvédelmi Hatóság, az Államrendőrség tagja, letartóztató intézeti alkalmazott), aki külföldre szökik, vagy a szökést megkísérli, életfogytig tartó börtönnel büntetendő.”⁸ A rendelet minősített esetekben (csoportosan vagy felfegyverkezve) a szökést halállal büntette. A jogszabály kimondta továbbá, hogy a „büntett tettesének vele egy háztartásban élő, vagy általa eltartott felnőtt korú hozzátartozóját (1950. II. tv. 29. §.)⁹ öt évig terjedő börtönnel, ha pedig a hozzátartozó a büntett elkövetéséről megelőzően tudott és arról a hatóságnak haladéktalanul jelentést nem tett, tíz évig terjedhető börtönnel kell büntetni.” A rendkívül súlyos büntetőjogi szankció mellett a rendelet teljes és részleges vagyonelkobzást rendelt el az egyes esetektől függően. Az Elnöki Tanács rendelete a gyors és hatékony ítéletalkotás érdekében – a törvény személyi hatálya alá tartozó polgári személyekkel szemben is¹⁰ – a budapesti katonai törvényszék hatáskörébe utalta a büntetőbírászkodás lefolytatását.¹¹

A parancsnokok hatáskörébe tartozott a rendelet bizalmas úton történő „kihirdetése”, ami a jogszabályban meghatározottak alapján kizárólag az „érintettek körére” vonatkozott. A törvényerejű rendelet „eligazításokon” keresztül kapott „nyilvánosságot” a fegyveres testületekben szolgálatot teljesítő beosztottak körében, akik az utasítás szerint „továbbadták” a rendelet tartalmi részét hozzátartozóiknak. Az érintetteket a lehető legszigorúbb titoktartásra kötelezték a rendelet ismertetése alkalmával, ami bűnvádi felelősség terhe mellett, a hozzátartozókra is érvényes volt.¹²

E törvényerejű rendelet alapján lefolytatott vizsgálatok kimenetele szempontjából az a tényező, hogy a hozzátartozó tudott, vagy sem az elkövetett bűncselekményről, illetve annak előkészületéről, csak a büntetés súlyosságát befolyásolta. A nyomozó szervnek elég volt megállapítani a szökést elkövető személy szüleinek, hozzátartozóinak személyazonosságát, valamint a közös háztartásban való együttélést és máris bizonyítást nyert a gyanúsítottak „bűnössége”. A rendelet megalkotói eleve ellenséges kategóriába sorolták azokat az állampolgárokat, akik a hazaárulást elkövetett személyek hozzátartozóinak minősültek. A büntetéstől csak abban az esetben tekintett el a jogalkotó, ha a hozzátartozó feljelentése révén megakadályozta a hazaárulást.¹³ Arról azonban sem a törvény, sem annak értelmezése nem rendelkezett, miként akadályozhatta volna meg a hozzátartozó a bűncselekményt, ha annak előkészületéről sem szerzett tudomást. A törvényrendelet éppen ezért, indirekt módon kényszerített minden magyar állampolgárt arra, hogy tekintse potenciális ellenségnek minden hozzátartozóját, legyen az, fiú, szülő vagy testvér.

Ennek a „tűsztörvénynek” is felfogható intézkedésnek egyetlen célja a lakosság megfélemlítése, a totalitárius állami berendezkedés kiterjesztése volt a társadalom minden szegmensére. A NET jogalkotó tevékenysége jelentékeny mértékben hozzájárult ahhoz az 50-es években általánosnak mondható igazságszolgáltatási gyakorlathoz, mely az osztálybíraskodás ideológiai szempontjai alapján gyakorta egész közösségek, családok megbüntetését tűzte ki célul.¹⁴

A rendelet hatálya természetesen kiterjedt az ÁVH Határőrség személyi állományára is. A pártállami vezetés üzenete a társadalom számára egyértelmű volt, „amikor a hazaárulást elkövető katona hozzátartozóit alanyi bűnösség hiányában is büntetni” rendelte.¹⁵ Az alábbi eset hűen tükrözi a törvényerejű rendelet gyakorlati érvényesítését.

1952. október 16-án ifj. Veszprémi Imre államvédelmi határőr, a déli határsávban fekvő bácszentgyörgyi határőrs beosztottja szolgálati helyét elhagyva Jugoszláviába szökött. Az esetet azonnal jelentették az illetékes V. Határőrkerület elhárító tisztjének. A ügy az Államvédelmi Hatóság Katonai Elhárító és Jogi Osztály (II/4. Osztály) hatáskörébe került, amely rövidesen őrizetbe vette a disszidens határőr szüleit. A magyar-jugoszláv konfliktus körülményeinek ismeretében feltételezhető, hogy az ÁVH kiemelt szerepet szánt a nyomozás lefolytatásának, ezért a katonai elhárítás tájékoztatta az ügyről Péter Gábort és a Határőrség felügyeletét ellátó Piros Lászlót is. A vizsgálat során kiderült, hogy ifj. Veszprémi Imre valószínűleg félelmében szökött át a határ túoldalára, mivel 1952. szeptember és október folyamán megszaporodtak az illegális határátlépések és emiatt közvetlen parancsnokát, Jernovics Rezső államvédelmi hadnagyot a katonai elhárítás fellelőségre akarta vonni. Ifj. Veszprémi Imre kilátástalannak ítélte helyzetét, ezért úgy döntött, hogy nem várja meg azt, hogy parancsnoka után őt is elszámoltassák. A kiskatona kétségbeesésében más utat nem látva, illegálisan átlépte a magyar-jugoszláv határt és ezzel a fennálló jogszabályok értelmében hazaárulást követett el. Tettének következményét valószínűleg nem mérlegelte és nem gondolt arra, hogy „hazaárulásáért” szüleit fogják felelőségre vonni.

A katonai elhárítás vizsgálati szerve kihallgatta a szökött határőr szüleit, akik egybehangzóan állították, hogy nem tudtak fiúk „hazaárulási” szándékáról. Idősebb Veszprémi Imre és felesége azt is elmondta, hogy fiúk nem szeretett katonáskodni, emiatt orvosi bizonyítványt kért postán beteg édesapjától, hogy – idősebb Veszprémi Imre egészségügyi állapotára hivatkozva – mielőbb eltávozásra mehessen. A szülők elmondták továbbá, hogy fiuk kérésére elégették azokat a leveleket, melyek terhelő adatokat tartalmaztak a határőr kiskatonára nézve. Ezt az Államvédelmi Hatóság a „hazaárulás erkölcsi előkészítésének” bizonyítékeként súlyosbító körülményként vette

figyelembe. A kihallgatási tervben leírtak alapján az államvédelem egyértelműen arra törekedett, hogy idősebb Veszprémi Imrét és feleségét a szocializmus ellenségének, de legalábbis olyan embereknek állítsa be, akik fiukat nem a „szocialista hazafiság” szellemében nevelték. A terhelő „bizonyítéknak” minősített levelek elégetése is jelentős mértékben rontott a szülők büntetőjogi megítélésén, ezért a kihallgatás egész folyamata arra irányult, hogy ifj. Veszprémi Imrének mind a családi, mind baráti környezetét olyan társadalomra veszélyes cselekedetek melegágyának tekintsék, akik a határőr kiskatona személyiségét „rossz irányba” befolyásolták.

Az ÁVH teljes körű környezettanulmányt készített ifj. Veszprémi Imre családi és baráti kapcsolatairól és hozzátartozóinak életviteléről. E szerint bizonyítottá vált, hogy a határőr kiskatona bevonulása előtt szüleivel élt közös háztartásban, ezért „jogos és törvényes” a szülők – pusztán hozzátartozó okán történő – felelősségre vonása. A gyanúsított szülők hiába hangoztatták a vizsgálat alatt, hogy nem volt tudomásuk fiuk szökési szándékáról, az ÁVH a törvény betűje szerint járt el és 1952 végén átadta az ügy iratait a Budapesti Katonai Ügyészség Államvédelmi Kirendeltségének.¹⁶ A vádiratban foglaltak szerint a „terheltek által elkövetett bűncselekmény társadalmi veszélyessége abban áll, hogy fiukat nem nevelték olyan becsületes állampolgárrá, aki hazáját az adott esetben meg is védi fegyverrel, hanem hazaáruló lett, lecsatlakozott a szocializmust építő népek ellenségeinek táborába.”¹⁷

A vádirat elkészítése után, a vádlottak előzetes letartóztatását a vizsgálat folyamán végig fenntartva, mindez elégnak bizonyult arra, hogy a Budapesti Hadbíróóság idősebb Veszprémi Imrét főbüntetésésként – enyhítő körülményként betegségét figyelembe véve – 3 év szabadságvesztésre, mellékbüntetésésként teljes vagyonelkobzásra, feleségét 5 év szabadságvesztésre és ugyancsak teljes vagyonelkobzásra ítélte. A fellebbezés után a Katonai Felsőbíróság helyben hagyta az elsőfokú bíróság ítéletét.

Ifj. Veszprémi Imre testvéröccse, Veszprémi József szóbeli közlése alapján tudható, hogy mi történt a határőr kiskatonával szökése, és szüleivel az ítélethirdetés után. Idősebb Veszprémi Imre büntetése letöltését közmunkásként az Adyligeten lévő belügyi objektumban kezdte meg, majd súlyos szívbetegsége miatt a Róbert Károly körüti rabkórházba került kezelésre. Innen később a Bács-Kiskun megyei állampusztai büntetés-végrehajtási intézetbe szállították. 1957 januárjában betegség következtében hunyt el. Sírja a büntetőtelephez közel fekvő Harta község temetőjében található. Feleségét röviddel férje halála után, 1957-ben hazaengedték. Ifjabb Veszprémi Imre Jugoszlávián keresztül Kanadába disszidált és először 1957-ben adott életjelet magáról édesanyjának. A levélben leírta, hogy jól van, és nem szándékozik visszatérni Magyarországra. A teherautósofőrként elhelyezkedett Veszprémi 1960-ban egy autóbalesetben vesztette életét. A hírről a kanadai magyar sajtó is beszámolt, különös tekintettel arra, hogy a szerencsétlenségben Veszprémi Imrén kívül három másik magyar emigráns is életét veszette. A család a mai napig meg van arról győződve, hogy a baleset nem volt véletlen, és ahhoz valamilyen módon a magyar állambiztonságnak is köze volt. Erre vonatkozó bizonyítékok azonban nem kerültek elő.

Dokumentumok

1. Feljegyzés Veszprémi Imre kihallgatásáról, 1952. október 22.

„Szigorúan titkos”

Tárgy: Veszprémi Imre kihallgatásáról

Feljegyzés
Budapest, 1952. október 22-én,
kihallg. idő: 10–14 h-ig

Mondja el önéletrajzát!

1896-ben Gyöngyösön születtem. Apám földműves volt. 1 és fél hold szőlője volt. Három elemi végeztem Gyöngyösön. Majd napszámos munkát végeztem. 1915-

től 1920-ig katona voltam tiz[edes]i rendfokozatom volt. 28 hónapot orosz fogságban töltöttem. 1920-ban megnősültem, feleségem 1925-ben meghalt. 1929-ben újra megnősültem, feleségem Nagy Erzsébet, kinek apja kubikus volt. 1922-től 1924-ig a gyöngyösi lignitbányában dolgoztam, 1936-ig különböző gazdáknál szőlőmunkás voltam. 1936-ban vettem egy lovat és azóta fuvarozással foglalkozom. A felszabadulás után a földreform során három hold földet kaptam.

Mióta katona fiuk?

Fiam, ifj. Veszprémi Imre 1950. október óta katona. Az újonc kiképzés után a határőrséghez került, előbb Sopronba, majd Bácsszentgyörgyre a jugoszláv határszélre.

Hogyan tartották fiukkal a kapcsolatot?

Fiam legutóbb 1952. május 1-én volt otthon nálunk 7 napig. Ezt megelőzően kb. 1951. nyarán volt csak otthon. Egyébként levélben szoktunk fiammal érintkezni. Legutóbb október 12-én kaptunk levelet, melyet őrizetbe vételünk alkalmával el is hoztak a lakásunkról. Ebben a levélben arról ír a fiam, hogy jól megy a sora, igen jól főznek náluk és azt ehetsz amit akar. Továbbá, hogy szeretne hazajönni szabadságra és szerezzen egy orvosi bizonyítványt betegségéről, azt küldjem el neki, akkor talán haza fogják engedni, mert most másképp nem tud hazamenni.

Egyik barátja, akivel még Gyöngyösön voltak jó barátok Martin László, Garán teljesít szolgálatot a Pf. 0105. sz. alakulatnál, vele sűrűn szokott beszélgetni. Kb. október 16-án beszélt feleségem nevezett édesanyjával, aki közölte, hogy fia kb. vasárnap haza fog jönni eltávozásra és kérdezte, hogy a mi fiunk hazajön-e.

Mit írt a fia az említett levélben?

Emlékezetem szerint egy hónapja írt egy levelet fiam, amire azt írta, hogy égessük el, mert még baja lehet belőle. Feleségem el is égette.

Mi volt ebben a levélben?

Ebben azt írta fiam, hogy nehéz a helyzetük, mert valakik ki akartak szökni az országból és ezért most egész nap lóháton kell ülniük és csak igen keveset pihenhetnek. Továbbá, hogy őrüket, mely kb. 80 főből áll, megerősítették, úgyhogy most Pestről a thts.¹⁸-i iskola is lejött és most vannak vagy 120-an.

Miért írja a fia, hogy égessék el a levelet?

Gondolom azért, mert nem volt szabad nekik megírni, hogy mi történik a határon, szolgálati helyükön.

Mit írt még a fiuk abban a levélben, amit elégettek, mit közölt hazaárulási szándékáról?

Más levelet nem égettünk el. A kérdéses levélben az elmondottakon kívül másról nem írt. Őrizetbe vételünkör a lakásunkon közölte velünk az egyik ÁVH beosztott, hogy fiunk megszökött, így értesültünk róla.

Hogyan értesültek, hogy fiuk meg akar szökni?

Fiunk szökési szándékáról egyáltalán semmit sem tudtunk. Nekünk levélben mindig a leszerelési terveiről beszélt. Pl. Bácsszentgyörgyön egy polgári személytől kapott egy kis malacot, állítólag azért, mert moslékot adott az illetőnek és azt tervezte, hogy ha tavasszal leszerel, meg fog nőszülni, addig ott fogja nevelni a malacot.

Válaszoljon a kérdésre, mikor és hogyan értesültek fiuk hazaárulási szándékáról?

Egyáltalán soha, semmiféle formában nem közölt szökési szándékával kapcsolatban semmit sem a fiunk velünk. Mi erre nem gondoltunk.

Ezt nem fogadom el, miért nem őszinte?

Őszintének tartom magam, nincsen szándékomban hazudni. Azonban fiam hazaárulási szándékáról nem tudtam.

Hazudik. Gondolkozzon azon, hogy vajon a hazugsága meg fogja-e könnyíteni helyzetét. Legközelebbi kihallgatáson erről beszéljen.

kihallg. vez.

gyanúsított

2 pld.

2 old.

KV.

[ÁBTL 3.1.9. V-101942 29–30. Géppel írt tisztázat Virág György hadnagy és Veszprémi Imre aláírásával.]

2. Feljegyzés Veszprémi Imre kihallgatásáról, 1952. október 22.

„Szigorúan titkos”

Tárgy: Veszprémi Imre kihallgatásáról

Feljegyzés
Budapest, 1952. október 22-én,
kihallg. idő: 19–23 h-ig

Kik voltak a fia barátai, kikkel állt levelezésben?

Fiam menyasszony-jelöltjének kb. hetenként írt levelet. Toldi Magdolna, Gyöngyös, Határ u. 5. sz. alatt lakik.

Martin László Gyöngyösön, annak idején együtt jártak iskolába. Együtt vonultak be katonának. Nevezett szintén a határőrségen teljesít szolgálatot, mint híradós. Szolgálati helye Gara, Pf: 0205. sz. Fiam mesélte, hogy sűrűn szoktak találkozni, mert közel vannak egymáshoz és szabad idejükben felkeresik egymást a határon.

Baráti kapcsolatban állt Tatár József áv. hőr.-el,¹⁹ akivel Bácsszentgyörgyön szolgált. Nevezett 1952 tavaszán szökést kísérelt meg, azonban elfogták, azóta büntetését tölti.

Miért folyt ön ellen 1920-ban bírói eljárás?

Azért mert kocsmai verekedés során részt vettem egy hdgy. tetteges bántalmazásában. Ezért két hónapra elítéltek, a vizsgálati fogsággal összesen hat hónapot voltam elzárva.

Miért hazudott a délelőtti kihallgatásán, amikor azt mondta, hogy mint kommunista személy ellen volt maga ellen eljárás?²⁰

Akkor hirtelen nem jutott eszembe, hogy miért volt ellenem eljárás. Nem volt szándékomban hazudni.

Ez nem igaz, mert egy ember nem felejt el, hogy miért volt elítélve és ön azért mondotta, hogy kommunista tevékenységért ítélték el 1920-ban, hogy kedvező színben tüntesse fel magát. Ez is jellemző az ön magatartására.

A feljegyzést ideiglenesen lezárva.

kihallg. vez.

gyanúsított

4 pld.

LV.

[ÁBTL 3.1.9. V-101942 31. Gépelt tisztázat Virág György hadnagy és Veszprémi Imre aláírásával.]

3. Feljegyzés Veszprémi Imréné kihallgatásáról, 1952. október 23.

„Szigorúan titkos”

Tárgy: Veszprémi Imréné kihallgatásáról

Feljegyzés
Budapest, 1952. október 23-án,
kihallg. idő: 7.30–10.30 h-ig

Mikor kapott fiától utoljára levelet és mi volt benne?

Levelet legutoljára 1952. október 10-én kaptam a fiamtól. Pontosan nem emlékszem arra, hogy mit írt benne. Egyes részekre azonban emlékszem. Kért egy orvosi bizonyítványt, hogy haza tudjon jönni szabadságra, mely valótlanul azt tanúsította volna, hogy férjem súlyos beteg. Valamint írta, hogy „Tatár Jóska egy évet kapott büntetésként.” Valamint azt is írta, hogy a kabátját, ami van neki, adjuk el és vegyünk helyette másikat, mert az kicsi. Másra nem emlékszem.

A leveleket, amelyeket a postás hoz, hová szokta tenni?

Ha nem voltunk otthon, akkor mindig az ablakon dobta be. Az ablakon ugyanis van egy elég széles repedés, melyen a levél befér és itt szokta bedobni.

A levelet ki és mikor szokta elolvasni?

Általában a levelet én szoktam kézhez kapni, vagy amikor távollét után hazamentem, én néztem meg, hogy jött-e levél.

Mondja el külön-külön az egyes levelek tartalmát, amelyeket elégetett!

A legutolsó levelet, amelyet 1952. szeptember hó végén kaptunk meg, egy csomagban küldte. Ennek a levélnek a tartalmára vissza tudok emlékezni nagyrészt. Ebben a levélben volt az, hogy „kedves szüleim, itt küldök anyukámnak egy kis almát, amit majd megeszik jóízűen. Kint jártunk járőrben és láttunk ott építeni az árkokat. Így épül az ötéves terv.” Többre nem emlékszem. Ezt a levelet kézhez vétel után kb. három napra elégettem el. A férjem adta ide, hogy „égesd el, hogy ne lássa ezt a papírt senki”. A másik két levélre nem tudok visszaemlékezni, hogy azt mikor elégettem el és, hogy annak mi volt a tartalma.

Figyelmeztetem, hogy ne hazudjon, hanem mondja el, hogy mi volt a többi levélben!

Nem akarok hazudni, de nem tudok rá visszaemlékezni, hogy mi volt benne.

Válaszát nem fogadom el, mert hazudik. Az első levél tartalmára vonatkozólag is mást mondott férje, mint ön. Felolvasom önnek.

Tudom, hogy kaptunk egy ilyen levelet és ezt is elégettük. Tartalmára most már visszaemlékszem. Ez a második levél, amit elégettem.

Ezek után beszéljen a harmadik levélről is!

Hiába is gondolkodom, nem tudok rá visszaemlékezni.

A feljegyzés ideiglenesen lezárva.

kihallg. vez.

gyanúsított

4 pld.

2 old.
LV.

[ÁBTL 3.1.9. V-101942 46–47. Gépelt tisztázat Nagy Béla alhadnagy és Veszprémi Imréné aláírásával.]

4. Feljegyzés Veszprémi Imréné kihallgatásáról, 1952. október 24.

„Szigorúan titkos”

Tárgy: Veszprémi Imréné kihallgatásáról

Feljegyzés
Budapest, 1952. október hó 24-én,
kihallg. idő: 10.15–13-15-ig.

Mondja el, hogy mi volt a harmadik levél tartalma, melyet elégettek!
Nem emlékszem vissza rá, bármennyire is gondolkodok, hogy mi volt a harmadik levél tartalma.

Mi volt az oka, hogy a leveleket elégette, hacsak az volt benne, amit eddig elmondott?
Azért égettem el, hogy ne lássa meg senki, mert egész biztos olyan dolgok lehettek benne, ami a többi levelekben nem volt megírva. Másrészt arra a levélre, melyet a fiam a csomagban küldött, ráírta, hogy tüntessük el, hogy ne lássa meg senki. Én akkor arra gondoltam, hogy el kell égetni. Az elégetett levelek tartalmát nem ismerem, mert azt csak férjem olvasta el.

Mondja el, hogy a fia milyen viszonyban volt Tatár József nevű barátjával!
Amíg nem voltak katonák, hanem otthon voltak, nem barátkoztak egymással csupán, mint falubeliek, ismerősök voltak. Később katonának együtt mentek el, hogy ott milyen barátság volt köztük, azt nem tudom. Arra emlékszem, hogy egyszer a fiam említette, hogy együtt mentek ki járőrbe. Valamint levélben is többször írt róla.

Ismertesse, hogy ki az a Tatár József!
Gyöngyösön, a Batthyány téren lakott. 23 éves. Szülei napszámba járnak. Jelenleg katona. 6 testvére van.

Mondja el, hogy Tatár József miért van elítélve 1 évre!
Tudomásom szerint azért, mert Kiskunhalasról, ahová azért ment, hogy a fogát megcsináltassa, hazaszökött. Kétszer láttam, amíg itthon volt, aztán eltűnt.

Honnan tudja, hogy így történt?
Kb. 1952 márciusában szökött meg és ő maga mesélte nekem és a férjemnek, hogy a fogát nem csináltatta meg, hanem hazajött.

Tisztában voltak önök azzal, hogy szökés, amit Tatár József elkövetett?
Amikor tatár József elmondta, hogy hogyan jött haza, akkor tudtuk, hogy szökést követett el, mert ő maga is mondta, hogy „megléptem”.

Ha tudták, hogy ezzel a szökést segítik elő, miért fedték, illetve miért nem teljesítették állampolgári kötelességüket és miért nem jelentették az illetékes szerveknek?
Arra nem is gondoltunk, hogy ezt jelenteni kellett volna, másrészt féltünk a falu szájától is, mert ha megtudták volna, hogy mink jelentettünk, másnap már mindenki erről beszélt volna.

Tudatom önnel, hogy a fenti cselekedetükkel, bűncselekményt követtek el, mert minden magyar állampolgári kötelezettsége a katonaszökevényt azonnal jelenteni az illetékes szerveknél! Miért hallgatta el eddig Tatár József nevét, amikor kérdeztem, hogy kik a fia barátai?

Azt ezért nem említettem, mert nem voltak barátok csak ismerősök. Nem voltak barátok, mert nem jártak együtt szórakozni.

Volt-e fiánál katona ideje alatt civil ruha?

Nem volt nála, mert amikor beöltöztek katonaruhába, akkor a civil ruháját hazaküldte.

A feljegyzés ideiglenesen lezárva.

kihallg. vez.

gyanúsított

4 pld.

2 old.

Rné.

[ÁBTL 3.1.9. V-101942 55–56. Gépelt tisztázat Nagy Béla alhadnagy és Veszprémi Imréné aláírásával.]

5. Feljegyzés Veszprémi Imréné kihallgatásáról, 1952. október 24.

„Szigorúan titkos”

Tárgy: Veszprémi Imre kihallgatásáról

Feljegyzés
Budapest, 1952. október 24-én,
kihallg. idő: 20–22.30-ig

Mikor említette fia, hogy jó lenne külföldre menni dolgozni?

Pontosan nem emlékszem, hogy mikor, de kb. 1947-ben említette fiam, hogy jó lenne valahová külföldre menni dolgozni, hátha ott többet keresnénk. Konkrétan nem mondta meg, hogy hová, hanem azt mondta, hogy oda, ahová a többiek mennek. Ugyanekkor akart elmenni Lévai János is, valamint Molnár István, illetve együtt akartak menni a fiammal.

Ki tudott még arról, hogy fia külföldre akar menni?

A férjem is tudott róla, mert őelőtte is mondta a fiam.

Ezután mikor tett célzást a fia, hogy jó lenne elmenni külföldre?

Ezután már soha nem tett célzást arra, hogy jó lenne elmenni külföldre.

Levélben sem tett erre célzást?

Nem tett levélben sem.

Másoktól mikor halott arról, hogy fiának szándékában áll külföldre menni 1947 után?

Nem hallottam mástól sem.

Mondja el, hogy mit tartalmazott a harmadik levél, amit elégetett?

Nem tudom elmondani, mert nem emlékszem rá.

Mikor égette el az első, a második és a harmadik levelet?

Erre nem tudok választ adni, mert csak egy levelet adott ide a férjem, hogy égessem el, a másik kettőt nem adta ide. Ebben a kérdésben hazudtam.

Miért hazudta akkor idáig, hogy három levelet égetett el?

Azért hazudtam, mert az előadó úr annyira kérdezte, hogy hány levelet égettem el és már nem tudtam, hogy mit mondjak.

Két esetben figyelmeztettem, amikor hazugságát lelepleztem, hogy legyen őszinte. Másrészt azzal a kérdéssel, hogy hány levelet égetett el, nem sokat faggattam, mert rövid idő alatt azt mondta, hogy hármát égetett el.

Nem tudtam már mit mondani, de férjem csak egy levelet adott ide nekem elégetés végett.

Melyik volt az az egy levél?

Az a levél volt, amelyik 1952. szeptember végén a csomagban jött.

Erre a kérdésre még visszatérünk.

A feljegyzés ideiglenesen lezárva.

kihallg. vez.

gyanúsított

4 pld.

2 old.

LV.

[ÁBTL 3.1.9. V-101942 57–58. Gépelt tisztázat Nagy Béla alhadnagy és Veszprémi Imréné aláírásával.]

6. Feljegyzés Veszprémi Imre kihallgatásáról, 1952. október 28.

„Szigorúan titkos”

Tárgy: Veszprémi Imre kihallgatásáról

Feljegyzés

Budapest, 1952. október hó 28-án

Milyen kapcsolatban volt fiával, annak bevonulása előtt?

Fiam bevonulása előtt állandóan otthon lakott nálunk. Általában a saját földünkön dolgozott, de esetenként elment más gazdákhöz is napszámba, ilyen alkalmakkor is teljes egészében hazaadta a fizetését. Borra való pénzt mindig az édesanyja adott számára.

Bevonulása után hogyan tartotta fiával a kapcsolatot?

Mindössze három alkalommal volt szabadságon és ekkor otthon nálunk töltötte el. Egyik alkalommal 1951 májusában úgy jött haza, hogy kértem a gyöngyösi kórházban egy igazolványt, hogy beteg vagyok és így elengedték őt 6 nap szabadságra.

Milyen időközönként leveleztek?

Kb. 2–3 hetenként írt levelet a fiam és mi ugyanígy válaszoltunk is rá. Emlékezetem szerint 5–6 alkalommal csomagot is küldtünk számára. Egy alkalommal két doboz „Savoi” nevű (jugoszláv) cigarettát küldött nekem.

Mit mondott fia hol vette a cigarettát?

Nem mondott erre vonatkozólag semmit, csak küldte a csomagban.

Milyen volt fiának a viszonya a népi demokráciához?

Fiamnak a viszonya a népi demokráciához rossz volt. Amit alátámaszt az, amit levélben írt nekünk. Állandóan hangoztatta, hogy le akar szerelni, vagy pl. egyik levelében arról ír, hogy szovjet mintájú egyenruhát fognak kapni és erről becsmérlően nyilatkozott.

Kik voltak fiának baráti kapcsolatai?

Gambár István 1930. Gyöngyös, lakik: Gyöngyös, Bástya utca 10. Molnár István 1929. Gyöngyös, lakik: Gyöngyös, Határ u. 7. sz.

kihallg. vez.

gyanúsított

4 pld.

1 old.

Rné.

[ÁBTL 3.1.9. V-101942 72. Gépelt tisztázat Virág György hadnagy és Veszprémi Imre aláírásával.]

7. Az Államvédelmi Hatóság II. Főosztályának jelentése ifj. Veszprémi Imre szökéséről, 1952. november 1.

„Szigorúan titkos”
Nyt. szám: 12-24.937/1952.

Tárgy: Veszprémi Imre volt
államvédelmi határőr hazaárulásáról

Jelentés

Péter Gábor államvédelmi altábornagy Elvtárs részére
Budapest, 1952. évi november hó 1-én.

Javasoljuk az alábbi jelentést Piros László²¹ államvédelmi vezérőrnagy elvtársnak megküldeni:

Veszprémi Imre 23 éves, szegényparaszt származású, pártonkívüli volt államvédelmi határőr, az V. határőr kerület bácszentgyörgyi őrsének volt beosztottja 1952. október 16-án hazaárulást követett el Jugoszláviába.

A kivizsgálás során megállapítottuk, hogy szoros kapcsolatot tart fenn Szabó Antal bácszentgyörgyi jugoszláv kapcsolatokkal rendelkező személlyel. Rendszeresen együtt járt szolgálatba Jernovics Rezső államvédelmi hadnagy őrsparancsnokával, akivel együtt ment ki az 1952. szeptember 12-i határsértést kivizsgálására is.

A határsértőt ekkor Jernovics hadnagy hibájából nem tudták elfogni. Hálózati jelentésünk szerint Jernovics hadnagy azt a kijelentést tette többek előtt, hogy „Ha akartam volna, elfoghattam volna a határsértőt, de nem fogtam el, mert ez nekem nem érdekem.” Ugyancsak hálózati jelentésünk szerint Kutasi Mihály államvédelmi határőr, az őrs beosztottja elmondta, hogy Jernovics államvédelmi hadnagy és Veszprémi államvédelmi határőr a határsértés után találkoztak a határsértővel, azonban azt tovább engedték.

A határsértés kivizsgálása során, október 10-én Tonka Pál államvédelmi hadnagy elhárító tiszt kihallgatta Veszprémi határőrt. Október 15-én újabb határsértés történt, amelynél a kerület parancsnoka megállapította, hogy Jernovics államvédelmi hadnagy újra súlyos mulasztásokat követett el és ezért előzetes letartóztatásba helyezte.

Veszprémi határőr a történelemből arra következtetett, hogy Jernovics államvédelmi hadnaggyal ő is felelősségre lesz vonva és, mint a vizsgálat során

megállapítottuk, október 15-én egy kijelentésében célzást tett arra, hogy Jugoszláviába fog szökni. Búcsúlevelében azt írta, hogy azért szökik át Jugoszláviába, mert „nem akar senkinek rosszat.”

A vizsgálat során kihallgattuk Bukoráczy Ferenc tanácselnököt, Illi József kocsmárost, Kassai József kisbírót és Németh János tejcsarnok kezelőt, valamint Lakatos Károly tizedest, akik hálózati jelentésünk szerint jelen voltak, amikor Jernovics államvédelmi hadnagy a határsértővel kapcsolatos kijelentéseit tette, azonban mindannyian tagadták, hogy az említett kijelentést hallották volna.

Kihallgattuk továbbá Kutasi Mihály határőrt, aki azonban nem ismerte be, hogy tudomása van arról, hogy Jernovics államvédelmi hadnagy és Veszprémi államvédelmi határőr elengedték a határsértőt.

Megállapításuk szerint Veszprémi azért követett el hazaárulást, mert félt attól, hogy az őrs parancsnokával együtt ő is felelősségre lesz vonva a büntetlen határsértések miatt.

Hálózati munkát folytattuk annak megállapítására, hogy mennyiben volt felelős Jernovics államvédelmi hadnagy és Veszprémi államvédelmi határőr a szeptember 12-i és október 15-i büntetlen határsértésekért.

A fentiek alapján javasoljuk Jernovics Rezső államvédelmi hadnagy előállítását. Kihallgatásától függően tesszünk további javaslatot.

Veszprémi volt államvédelmi határőr szüleit őrizetbe vettük és átadtuk a II/4. Osztálynak.²²

HL/KJ-né
3 példány
2 oldal

[ÁBTL 3.1.9. V-101942 16–17. Gépelt másodlat Kutika Károly ezredes aláírásával.²³]

8. Vádirat Veszprémi Imre és felesége ügyében, 1952. november 20.

Budapesti katonai Ügyészség
Államvédelmi Kirendeltsége

KÜ. VI.0570/1952.

Szigorúan titkos
Foglyos

Tárgy: I. r. Veszprémi Imre p. e.²⁴ és t[ár]sa bűnügye.

Vádirat

Az 1952. évi október hó 19. napjától előzetes letartóztatásban lévő, I. r. Veszprémi Imre p. e., lakik: Gyöngyösön, 1896. június 10-én született, nős Nagy Erzsébettel, apja Imre, a[nyja]: Bakos Mária, fm., 3 elemít végzett, gyöngyösi lakos, II. r. Veszprémi Imréné p. e., aki Jászárokszálláson, 1903. június 6-án született, férjezett, apja: Nagy József, a[nyja]: Csombók Franciska, htb., 1 elemít végzett, gyöngyösi lakos terheltek ellen,

vádat emelek

külföldre szökéssel kapcsolatos b[ünt]ett miatt, mert terheltek fia – Veszprémi Imre áv. hőr –, akivel annak katonai szolgálatra való bevonulása előtt egy háztartásban éltek, katonai szolgálati ideje alatt pedig szoros kapcsolatot tartottak fenn személyesen és levélben is, szolgálat teljesítés közben Jugoszláviába hazaárulást követett el úgy, hogy terheltek erről előzőleg tudomással nem bírtak. (1950: 26 tvr. 3. §.)

Terheltek által elkövetett bűncselekmény társadalmi veszélyessége abban áll, hogy fiukat nem nevelték olyan becsületes állampolgárrá, aki hazáját az adott esetben

meg is védi fegyverrel, hanem hazaáruló lett, lecsatlakozott a szocializmust építő népek ellenségeinek táborába.

A tárgyalás megtartására a budapesti hadbíróság illetékes. Terheltek ellen a Bp.²⁵ 97. §. alapján és mert áv. okokból szabadlábon nem hagyható, az előzetes letartóztatást fenntartani indítványozom. A tárgyalásra elővezetni kérem terheltet a Budapesti Katonai Ügyészség börtöne útján.

Budapest, 1952. XI. 20.

Béres Miklós áv. őrgy.
Bpesti. kat. ügy. áv. kir. vez

Eredetivel egyezik:
Budapest, 1952. XI. 20.

Zentai Ottóné áv. I. o. t[iszt]

[ÁBTL 3.1.9. V-101942 88. Gépelt másodlat Zentai Ottóné aláírásával, a lap tetején a Budapesti Katonai Ügyészség Államvédelmi Kirendeltségének hosszú, a lap alján pedig hatszögletű bélyegzőjével.]

9. A Veszprémi Imre és felesége ügyében hozott elsőfokú ítélet, 1953. február 3.

Budapesti Hadbíróság

„Szigorúan titkos”

Hb. III. 0362/1952. szám.

Nyt. szám. 501. pld. szám 6.

A Népköztársaság nevében!

A Budapesti Hadbíróság Budapesten, 1953. február 3-án megtartott zárt tárgyaláson meghozta az alábbi

ítéletet:

Az 1952. október 19. napjától előzetes letartóztatásban lévő I. r. Veszprémi Imre p. e. Gyöngyösön, 1896. június 10-én született, apja Imre, anyja Bakos Mária, magyar állampolgár, nős Nagy Erzsébettel, öt gyermeke van, földműves foglalkozású, 1.500 ööl szántó és 1554 ööl szőlő vagyona van, 3 elemiit végzett, Gyöngyös Zalán u. 41. szám alatti lakos, büntetlen előéletű,

II. r. Veszprémi Imréné, szül. Nagy Erzsébet, Jászárokszálláson, 1903. június 6-án született, apja: József, anyja: Csajbók Franciska, magyar állampolgár, házas, háztartásbeli, vagyontalan, 1 elemiit végzett, Gyöngyös Zalán u. 41. szám alatti lakos, büntetlen előéletű, vádlottakat, mint hazaárulónak hozzátartozóit bűnösnek mondja ki, és ezért őket, éspedig:

I. r. Veszprémi Imre p. e. vádlottat:

3 (három) évi börtönre mint főbüntetésre és 5 (öt) évre a közügyektől való eltiltásra és teljes vagyonelkobzásra mint mellékbüntetésre,

II. r. Veszprémi Imréné p. e. vádlottat:

5 (öt) évi börtönre mint főbüntetésre, 5(öt) évre a közügyektől való eltiltásra és teljes vagyonelkobzásra mint mellékbüntetésére ítéli.

Az előzetes fogva tartásban eltöltött idővel a hadbíróság mindkét vádlottra vonatkozóan 3 (három) hónapot és 15 (tizenöt) napot kitöltöttnek vesz.

Indokolás

A hadbíróóság a tárgyalás adatai alapján az alábbi tényállást állapította meg:

I. r. vádlott apjának 1 és fél hold szőlője volt. Vádlott három elemi elvégzése után napszámos munkával foglalkozott, részt vett az I. világháborúban, 1929-ben másodszor nősült meg. 1922-től 1924-ig a lignitbányában dolgozott Gyöngyösön, majd 1936-ig különböző gazdáknál szőlőmunkás volt, 1946-tól pedig fuvarozással foglalkozott. Felszabadulás után kapott 3 hold földet, amelyen letartóztatásáig egyénileg gazdálkodott. 1947-ig a Nemzeti Parasztpártnak volt tagja, jelenleg pártonkívüli.

II. r. vádlott szülei kubikusok voltak, az egy elemi elvégzése után napszámba járt. Férjhezmenetele után férjével együtt, illetve családjával együtt dolgozott. Felszabadulás után 3 hold juttatott földön férjével együtt egyénileg gazdálkodtak. Pártnak tömegszervezetnek nem tagja.

Vádlottaknak fia Veszprémi Imre áv. h. hór. 1952. október 15-én hazaárulást követett el Jugoszláviába. A hazaáruló bevonulásáig vádlottakkal egy háztartásban élt, bevonulása után is rendszeresen kapcsolatot tartott fenn a vádlottakkal levél útján, és a szabadság idejét is mindig vádlottaknál töltötte. Három alkalommal volt otthon szabadságon. Egy alkalommal úgy kapott szabadságot, [hogy] a vádlottak I. r. vádlott betegségéről készült orvosi bizonyítvány megküldése mellett kérték hazaáruló fiukat, hogy kérjen szabadságot. Legutoljára 1952. október 12-én kaptak fiuktól levelet, amelyben többek között azt kérte, hogy a vádlottak szerezzenek orvosi bizonyítványt, azt küldjék el neki, hogy így hazajöhessen szabadságra. Fiuk levélben egy alkalommal azt írta a vádlottaknak gúnyosan, hogy sok bunker és katonai állások építésével látja, hogy hogyan építik az 5 éves tervet. Ugyanakkor azt is írta, hogy ezt a levelet a vádlottak semmisítsék meg. Vádlottak fiuk hazaárulási szándékáról előzőleg nem tudtak.

Fentiek szerint a hadbíróóság vádlottak bűnösségét az 1950. évi 26. tvr. 3. §. 1. bek[ezdésé]be ütköző büntetben megállapította.

A törvényalkotó határolás bűncselekményének nagyfokú veszélyességével szemben kívánja védelemben részesíteni a társadalmat, akkor amikor, a hazaárulást elkövető katona hozzátartozóit alanyi bűnösség hiányában is büntetni rendeli.

Vádlottak, valamint fiuk között lefolyt levelezésekből is kitűnik, hogy a hazaáruló népi demokráciánkkal szembeni ellenséges viszonyát kifejezésre juttatta szülei előtt, s ezzel szülők is egyetértettek. Fiuknak azt az utasítását, hogy a levelet égesse el, semmisítsék meg, teljesítették. Azáltal, hogy orvosi igazolványt küldtek, a hazaáruló fiuk részére segítséget nyújtottak ahhoz, hogy a szolgálat ellátása alól magát kivonhassa.

Ezért a hadbíróóság vádlottak személyükben [sic!] is nagyobb fokú társadalomveszélyességet látott.

A büntetés kiszabásánál a hadbíróóság terhükre értékelte a vádlottaknak, hogy az orvosi bizonyítvány küldésével segítséget nyújtottak fiuknak ahhoz, hogy kivonja magát a szolgálat teljesítése alól. I. r. vádlottra vonatkozólag, a hadbíróóság nyomatékos enyhítő körülményként vette javára, szívasztma betegségét, amely miatt a vele szemben alkalmazott büntetés lényegesen súlyosabb következményekkel jár, mint egy egészséges embernél. II. r. vádlottnál a hadbíróóság enyhítő körülményt nem talált.

Az összes körülmények mérlegelése után a hadbíróóság a rendelkező rész szerinti büntetést találta alkalmasnak a vádlottakkal szemben.

Vádlottak bűnösségének megállapítása és a büntetés kiszabása az 1950: 26. tvr. 3. §. 1. bek., a vagyonelkobzás az 1950:26. tvr. 4. §. 2. bek., a közügyektől eltiltás a Btá. 39. §-a, végül az előzetes letartóztatásban eltöltött idő beszámítása a Btá. 54. §-án alapszik.²⁶

Budapest, 1953. február 3-án.

Sipos Miklós hb.²⁷ fhdgy. s. k.
jegy. tanács elnöke

Ritter Károlyné p. a.²⁸ s. k.
jegyzőkönyvvezető

Eredetivel egyezik.
Budapest, 1953. február 20-án.

(Szendi Ferenc hdgy.)
T. ir. vez.

[ÁBTL 3.1.9. V-101942 89-91. Gépelt másolat Máté Károly titkos irodavezető-helyettes aláírásával és a Budapesti Hadbíróság hatszögletű bélyegzőjének pecsétjével. A dokumentum bal felső sarkában ceruzával a „Kat. Bünt. Int. 11-50617/52.” szöveg olvasható.]

10. A másodfokú ítélet Veszprémi Imre és felesége ügyében, 1953. április 16.

Hív. sz.: 0079/1953.

„B” csoport
Szigorúan titkos!
5. sz. példány

A Népköztársaság nevében!

A Katonai Felsőbíróság külföldre szökés büntetével vádolt, előzetes letartóztatásban lévő Veszprémi Imre p. e. és társa bűnügyében a Budapesti Hadbíróság Hb. III. 0362/52.-13. számú ítélete ellen bejelentett fellebbezések folytán meghozta a következő

ítéletet

A Katonai Felsőbíróság a fellebbezéseket elutasítja.

Az előzetes letartóztatás idejét a börtönbüntetésbe beszámítja, (mindkét vádlottnál 5 [öt] hó és 28 [huszonnyolc] nap.)

Indokolás

A hadbíróság bűnösnek mondotta ki a vádlottakat, mint hazaáruló hozzátartozói, és ezen bűncselekményért I. r. vádlottat 3 évi börtönre, II. r. vádlottat pedig 5 évi börtönre és mellékbüntetésekre ítélte.

Vádlottak fia Veszprémi Imre áv. hőr. 1952 októberében alakulatától Jugoszláviába szökött. A hazaáruló bevonulásáig szülei háztartásában élt.

A hadbíróság ítélete ellen a vádlottak és a védő enyhítésért jelentettek be fellebbezést.

A hadbíróság a tényállást helyesen állapította meg, melynek alapján törvényszerű volt vádlottak bűnösségének a kimondása is.

Nem tévedett az elsőfokú bíróság a vádlotti cselekmények jogi minősítésénél sem.

A büntetés kiszabásánál helyesen vette tekintetbe az elsőfokú bíróság azt a magasabb érdeket, amelyet a jelen törvényhely alkalmazása, a külföldre szökött katonák visszatartása szempontjából jelent.

A hazaáruló anyja, II, r. vádlott a fiától kapott levelekből tudomást szerezhetett arról, hogy fia ellenséges beállítottságú, nem szívesen teljesít katonai szolgálatot. Ennek ellenére sem ő, sem a beteg I. r. vádlott nem próbálták megváltoztatni fiuk gondolkodását, hanem vele magatartásukból következtethetően egyetértettek. Erre való tekintettel a Katonai Felsőbíróság semmi indokot nem talált a büntetés enyhítésére és a fellebbezéseket, mint alaptalanokat elutasította.

Budapest, 1953. április 16.

Szimler János hb. őrgy. s. k.
tanácselnök

Sömjén György hb. szds. s. k.
előadó

Az eredetivel egyezik:

Bpest, 1953. 4. 28.

(Róna Gyula szds.)
irodavezető

Készült: 9 pld-ban

1. sz. pld. + fog. 0079/53. sz. iratgyűjtőben

2-7. sz. pld. Hadbíróságnak

8. sz. pld. Kat. Főü-nek

Készítette: Sömjén György hb. szds.

Gépelte: Fábiánné

Nyt. sz.: 158.

1953. 4. 28.

Sokszorosítási napló sorszáma: 630.

[ÁBTL 3.1.9. V-101942 92-93. Gépelt másolat Róna Gyula aláírásával, a Katonai Felsőbíróság hatszögletű bélyegzőjével és hosszúbélyegzőjével.]

- ¹ Orgoványi István: A déli határsáv 1948 és 1956 között. In: *Bács-Kiskun megye múltjából. Évkönyv 17.* Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Önkormányzati Levéltár, 2001. 257.
- ² 1950. január 3-án, kocsmai verekedés során Kiss Imre zánkányszéki volt párttitkárt meggyilkolták. A köztörvényes bűncselekményből a párt állambiztonsági ügyekben illetékes vezetése – Rákosi Mátyás közvetlen utasításának megfelelően – olyan politikai bűnesetet kreált, ami módot adott arra, hogy az elkövetéssel a szomszédos Jugoszláviából átszivárgott ellenséges ügynököket és helybéli kulákokat gyanúsítsanak. A bűncselekmény elkövetőit – akik sem jugoszláv ügynökök, sem kulákok nem voltak – halálra ítélték, hozzátartozóikat pedig internálták. Uo. 253–257.
- ³ Uo. 262–268.
- ⁴ Farkas Mihály honvédelmi miniszter 17. sz. napiparancsa a Határőrség átadásáról az Államvédelmi Hatóság alárendeltségébe. In: *A béketábor hadserege. A Magyar Demokratikus Hadsereg és a Magyar Néphadsereg Hadtörténelmi Levéltárban őrzött katonai irataiból 1945-1957.* Szerk: Ehrenberger Róbert Budapest, Petit Real Könyvkiadó, 2001. 126. A Határőrség államvédelmi integrációjáról az MDP KV Állambiztonsági Bizottság 1949. szeptember 29-i ülésén született határozat. Orgoványi: i. m. 275. Annak ellenére, hogy a Határőrség kikerült a Honvédelmi Minisztérium közvetlen irányítása alól, Farkas Mihálynak – az államvédelmet irányító állami és pártszervekben betöltött funkciója révén – továbbra is jelentős befolyása volt a határvédelem területén.
- ⁵ Cseh Gergő Bendegúz: A magyarországi állambiztonsági szervek intézménytörténeti vázlata, 1945–1990. In: *Trezor I. A Történelmi Hivatal évkönyve 1999.* Szerk. Gyarmati György. Budapest, Történelmi Hivatal, 1999. 76–78.
- ⁶ 1950. január 1-én a Határőrség személyi állománya 13.500 fő volt. 1951-ben további 7349 fővel nőtt az újoncok száma. Orgoványi: i. m. 275–276.
- ⁷ Uo. 276–277.
- ⁸ A Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1950. évi 26. sz. törvényerejű rendelete az ország területének elhagyására vonatkozó büntetőrendelkezések kiegészítéséről, 1950. július 12. In: *Iratok az igazságszolgáltatás történetéhez I.* Szerk. Horváth Ibolya, Solt Pál, Szabó Győző, Zanathy János, Zinner Tibor. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1992. 296–297. A rendelet tervezetének 1950. június 20-án kelt minisztertanácsi előterjesztését közli: *Iratok az igazságszolgáltatás történetéhez 4.* Szerk. Horváth Ibolya, Solt Pál, Szabó Győző, Zanathy János, Zinner Tibor. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1995. 526–527. A törvényerejű rendeletet egy 1954-ben kelt közös legfőbb ügyészi és igazságügy-miniszteri minisztertanácsi előterjesztés hatályon kívül helyezte. Uo. 564–565.
- ⁹ Az 1950. május 18-án kihirdetett 1950. évi II. törvény a büntetőtörvénykönyv általános részéről (Btá) 29. §-a a hozzátartozón az egyenes ágbeli rokont és annak házastársát, az örökbefogadó és a nevelőszülőt, az örökbefogadott és a neveltgyermeket, a testvért, a házastársat és a jegyest, a házastárs egyenes ágbeli rokonát és testvérét, valamint a testvér házastársát érti. *Magyar Közlöny*, 1950. május 18. 7. szám.
- ¹⁰ A jogszabály személyi hatálya a fent leírtakon kívül azon polgári személyekre is kiterjedt, akik repülőgépet vagy bármilyen más légi járművet engedély nélkül szándékosan külföldre vezettek, illetve a jármű személyzetének minősültek és akárcsak megkísérelték a bűncselekmény elkövetését. A törvény emellett a felsorolt személyek hozzátartozóira automatikusan vonatkozott. *Iratok 1.* i. m. 296–297.
- ¹¹ Uo.
- ¹² Dr. Tímár István IM főosztályvezető átirata Pesty Jánoshoz, az IM Büntetés-végrehajtási Osztály vezetőjéhez a Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1950. évi 26. sz. törvényerejű rendelete kihirdetése tárgyában. Budapest, 1950. július 20. In: *Iratok 4.* i. m. 534–535.
- ¹³ *Iratok 1.* i. m. 296–297.
- ¹⁴ Kahler Frigyes: *Joghalál Magyarországon 1945–1989.* Budapest, Zrínyi Kiadó, 1993. 159.
- ¹⁵ 9. dokumentum. A törvényerejű rendelet alkalmazására a Néphadseregben lásd Farkas Mihály 1951. február 26-án kelt parancsát. A honvédelmi miniszter 03. sz. parancsa két hivatásos repülő hajózó tiszthelyettes Nyugatra szökéséről és annak következményeiről. In: *A béketábor hadserege...* i. m. 146. A rendelet alapján 1950 és 1953 között majdnem hatszáz személyt ítélték el. Lásd *Iratok 1.* i. m. 297. (3. jegyzet).
- ¹⁶ A katonai ügyészségek és az ÁVH katonai elhárítása közötti viszony, főleg hatásköri viták miatt nem volt felhőtlen. A további súrlódások elkerülése végett, valamint „a politikai, erkölcsi állapot állandó javulásáért” Farkas Mihály 1953 februárjában parancsot bocsátott ki, mely a két szerv közötti együttműködést szabályozta. A magasabb egységeknél felállított katonai ügyészségek főleg a köztörvényesnek minősített katonai bűncselekmények (pl. lopás, sikkasztás, szökés, öncsonkítás stb.) kivizsgálásával foglalkoztak. A parancs egyértelmű prioritást engedett az ÁVH-nak a fegyveres testületek tagjai által elkövetett, vagy azokban érintett politikai bűncselekmények (kémkedés, szervezkedés, szabotázs stb.) nyomozásában. Az ÁVH-nak a katonai ügyészség felé a köztörvényes bűncselekmények nyomozásában tájékoztatási kötelezettsége volt. Lásd: A honvédelmi miniszter 008. sz. parancsa az ÁVH katonai elhárítás és a katonai ügyészségek közötti együttműködésről. In: *A béketábor hadserege...* i. m. 179–180.
- ¹⁷ 8. dokumentum.
- ¹⁸ Tiszthelyettesi.
- ¹⁹ Államvédelmi határőr.
- ²⁰ Veszprémi Imre 1952. október 22-i első kihallgatása alkalmával – adatfelvétalként – azt nyilatkozta, hogy 1920-ban kommunisztagyanús tevékenysége miatt börtönbüntetést kapott. ÁBTL 3.1.9. V-101942. 81.
- ²¹ Piros László (1919-2006) államvédelmi vezérőrnagy, 1954–1956 között belügyminiszter. 1952-ben az ÁVH IV. Főosztályát jelentő Belső Karhatalom és a Határőrség Főparancsnokságának vezetője.
- ²² Katonai Elhárítás Jogi Osztálya. Az osztály lényegében a katonai vizsgálat funkcióját látta el. Feladatai közé tartozott az egyes ügyekben őrizetbe vett személyekkel szembeni nyomozati eljárások lefolytatása egészen a bírósági szakaszig,

valamint a vidéki katonai kémelhárítói szervek ellenőrzése. A vidéki szervek fontosabb ügyeiben a 2. Alosztály végezte a vizsgálatokat.

²³ Kutika Károly államvédelmi ezredes 1952-ben az ÁVH II. Főosztályának (katonai elhárítás) vezetője.

²⁴ Polgári egyén.

²⁵ 1951. évi III. törvény a Büntető-perrendtartásról.

²⁶ A Büntetőtörvénykönyv általános része (1950. évi II. törvény) 39. szakasza az egy évnél hosszabb tartalmú börtönbüntetést elszenvedő személy közügyektől való eltiltásáról, az 54. szakasz pedig a letöltendő szabadságvesztés időtartamába számított előzetes fogva tartás idejének beszámításáról rendelkezik.

²⁷ Hadbíró.

²⁸ Polgári alkalmazott.